

**Comentariile Republicii Moldova
la Avizul al Comitetului consultativ al Consiliului European
privind realizarea Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale
în Republica Moldova
CM(2002)44**

ÎNTRUCERERE

Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale a fost ratificată de Parlamentul Republicii Moldova la 22 octombrie 1996. Pentru un stat tînăr independent acest eveniment a avut o semnificație deosebită întrucît minoritățile naționale constituie 35,5% din populația țării.

Pentru popularizarea prevederilor de bază ale Convenției-cadru, precum și a practicii internaționale a aplicării ei la 9-11 noiembrie 1999 în municipiile Chișinău, Bălți, Comrat a fost desfășurat un seminar internațional “Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale: mecanismul de implementare” organizat de Departamentul Relații Naționale și Funcționarea Limbilor (din 2001 – Departamentul Relații Interetnice”) cu participarea experților din Consiliul European. Participanții la seminar au analizat situația etno-lingvistică a minorităților naționale, au subliniat succesele atinse în acest domeniu, au propus căi de rezolvare a problemelor existente.

În perioada următoare a ratificării Convenției-cadru autoritățile Republicii Moldova au făcut mult pentru implementarea acestui document în scopul creării condițiilor necesare pentru dezvoltarea național-culturală a minorităților naționale, a garanțiilor legislative pentru realizarea drepturilor și a libertăților lor, precum și a proceselor de integrare în societatea moldovenească.

Un pas important spre recunoașterea și garantarea drepturilor reprezentanților minorităților naționale, care sînt cetățeni cu drepturi depline ai Republicii Moldova, indiferent de numărul și starea socială a lor, a fost adoptarea Legii Republicii Moldova Nr.382-XV din 19 iulie 2001 “Cu privire la drepturile persoanelor aparținînd minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor”.

Guvernul Republicii Moldova a adoptat:

- *la 16 februarie 2001 Hotărîrea Nr.131 “Cu privire la unele măsuri de susținere a țiganilor Republicii Moldova”;*
- *la 26 februarie 2001 Hotărîrea Nr.167 “Cu privire la Programul de stat de îmbunătățire a studierii limbii de stat a Republicii Moldova de către adulți (2001-2005).*

În anul 1999 Republica Moldova a prezentat Consiliului European un Raport oficial a Republicii Moldova privind realizarea Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale. În anul 2001, la solicitarea Comitetului consultativ, a fost pregătită o Informație suplimentară la raportul menționat.

Comentariile în cauza sînt întocmite la Avizul Comitetului consultativ privind Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale, prezentată de un grup de experți care au vizitat Republica Moldova în perioada 31 octombrie – 5 noiembrie 2001.

E necesar de remarcat că experții Consiliului European au acordat o atenție deosebită la necesitățile și problemele minorităților naționale din Republica Moldova. În textul Avizului Comitetului Consultativ (capitolul al 3-lea) și-au găsit oglindire toate observațiile și propunerile, expuse de reprezentanții asociațiilor obștești ale minorităților naționale, care fac parte din Consiliul coordonator al organizațiilor etnoculturale de pe lîngă Departamentul Relații Interetnice.

Călăuzindu-se de recomandările Comitetului consultativ, alcătuitorul acestui document – Departamentul Relații Interetnice – a expediat textul Avizului la ministere, departamente și alte instituții a căror competența presupune participarea la realizarea unor prevederi ale Convenției-cadru.

De constatările și recomandările Comitetului consultativ au luat cunoștința reprezentanții a 13 instituții din republică: Cancelaria Guvernului Republicii Moldova, Ministerul Culturii, Ministerul Învățămîntului, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Justiției, Ministerul Muncii și

Protecției Sociale, Departamentul Statistică și Sociologie, Serviciul de Stat Migrațiune, Serviciul de Stat pentru Problemele Cultelor, Consiliul Coordonator al Audiovizualului, Primăria Municipiului Chișinău, Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, Compania de Stat “Teleradio-Moldova”.

Comentariile la Avizul Comitetului Consultativ ce țin de competența instituțiilor menționate au servit drept bază pentru elaborarea prezentului document.

E necesar de remarcat că o parte considerabilă a constatărilor și a părerilor expuse în Aviz nu cere comentări din partea autorităților Republicii Moldova. Însă Avizul Comitetului Consultativ mărturisește despre înțelegerea situației etno-lingvistice și a proceselor social-politice din Republica Moldova.

Comentariile țin de conținutul copitolului al 4-lea al Avizului, în care sînt sistematizate Constatările și comentariile principale ale Comitetului Consultativ, precum și este exprimată doleanța de a acorda o contribuție autorităților Republicii Moldova la realizarea acestor recomandări.

În scopul informării membrilor Consiliului coordonator al organizațiilor etnoculturale de pe lîngă Departamentul Relații Interetnice, prezentele Comentariile sînt întocmite și în limba rusă.

În procesul realizării Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale în condițiile Republicii Moldova Departamentul Relații Interetnice va continua informarea organelor publice centrale și locale despre Avizul Comitetului Consultativ în scopul luării în considerare a recomandărilor membrilor Comitetului de către organele respective.

Art.3 al Convenției-cadru

pct. 100 al Avizului

Legislația în vigoare a Republicii Moldova în general corespunde prevederilor Legii Nr.382-XV din 19 iulie 2001 “Cu privire la drepturile persoanelor aparținînd minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor”. Însă există un șir de acte normative ale căror prevederi nu corespund prevederilor Legii cu privire la drepturile minorităților naționale. În scopul aducerii legislației în vigoare în conformitate cu Legea cu privire la drepturile persoanelor aparținînd minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor, Departamentul Relații Interetnice a elaborat un proiect de Lege “Cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative”. Proiectul prevede modificarea și completarea următoarelor acte normative:

- Legea cu privire la activitatea de raționalizare (nr.138 – XV din 10 mai 2001);
- Legea privind brevetele de invenție (nr. 461 – XIII din 18 mai 1995);
- Legea privind protecția topografiilor circuitelor integrate (nr.659 – XIV din 29 octombrie 1999);
- Legea privind mărcile și denumirile de origine ale produselor (nr. 588 – XIII din 22 septembrie 1995);
- Legea privind protecția desenelor și modelelor industriale (nr. 991 – XIII din 15 octombrie 1996);
- Legea privind protecția soiurilor de plante (nr. 915 - XIII din 11 iulie 1996);
- Legea serviciului public (nr.443 – XIII din 4 mai 1995);
- Legea cu privire la patenta de întreprinzător (nr. 93 – XIV din 15 iulie 1998);
- Legea privind protecția consumatorilor (nr.1453 – XII din 25 mai 1993).

În prezent proiectul de lege este în stadiu de examinare.

pct. 101 al Avizului

Angajamentele statale substanțiale în favoarea limbii ruse care depășesc angajamentele privind alte limbi menționate în Aviz sînt determinate de motive obiective.

Limba rusă este limba maternă pentru 1.003.563 de cetățeni ai Republicii Moldova, dintre care: 557.146 – ruși, 220.129 – ucraineni, 120.368 – moldoveni, 47.872 – evrei, 16.002 – bulgari,

11.365 – găgăuzi, 10.924 – bieloruși, în total – 23,1 % din populație. Pentru 1.962.112 de cetățeni (45,3 %), inclusiv pentru 1.488.865 de moldoveni (53,3 %) limba rusă este cea de-a doua limbă pe care o posedă. Limba moldovenească o posedă 169.893 persoane aparținând minorităților naționale. Folosirea limbii ruse în comunicare interetnică este o necesitate obiectivă și nu afectează funcționarea altor limbi vorbite pe teritoriul Republicii Moldova.

Conform Legii Nr.3465-XI din 01.09.1989 “Cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova” (art.3) limba rusă se folosește pe teritoriul republicii alături de limba moldovenească în calitate de limba de comunicare între națiuni. Susținerea limbii ruse din partea statului nu afectează funcționarea altor limbi.

Statul întreprinde măsuri întru susținerea limbilor ucraineană, găguză, bulgară și a altor limbi vorbite pe teritoriul Republicii Moldova. Conform Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova (art.18), statul crează condițiile necesare pentru realizarea dreptului cetățenilor la educație și instruire în limbile găgăuză, ucraineană, bulgară, ivrit, idiș, ș.a. În republică funcționează școli, clase, școli duminicale cu predare în limbile ucraineană, găgăuză, bulgară, poloneză, germană, armeană, greacă, azeră, lituaniană; sînt editate ziare și reviste în limbile găgăuză, ucraineană, bulgară, poloneză; televiziunea și radioul național transmit emisiuni în limbile ucraineană, bulgară, găgăuză, țigănească; limba ucraineană, găgăuză și bulgară sînt folosite de mass-media electronică din localități compact populate de aceste minorități.

Consiliul Coordonator al Audiovizualului din Republica Moldova are relații cu Ambasada Ucrainei în Republica Moldova asupra susținerii inițiativelor privind crearea posturilor TV și radio în limba ucraineană.

pct. 102 al Avizului

Ultimul recensămînt în republică a fost efectuat în anul 1989. În prezent Departamentului Statistică și Sociologie în Republica Moldova efectuează evidența socială și demografică a populației. Actualmente majoritatea rapoartelor vizînd statistica socială și demografică conțin indicatori ce caracterizează componența populației după naționalitate, sexe și vîrsta. Însă aceasta este insuficient. Recensămîntul este unica sursă de obținere a caracteristicilor populației. Opinia Comitetului consultativ privind necesitatea efectuării unui nou recensămînt al populației cît mai curînd posibil este întemeiată.

Art. 3 al Convenției-cadru

pct. 103, 104 al Avizului

Țiganii în Republica Moldova se bucură de o atenție deosebită din partea organelor publice centrale și locale.

În scopul îmbunătățirii situației social-economice a țiganilor, la 16 februarie 2001 Guvernul Republicii Moldova a adoptat Hotărîrea Nr.131 “Cu privire la unele măsuri de susținere a țiganilor Republicii Moldova” și a aprobat Direcțiile principale de susținere a țiganilor din Republica Moldova. Conform Hotărîrii menționate au fost prevăzute măsuri concrete întru îmbunătățire a stării sociale a țiganilor din Republica Moldova. La realizarea Hotărîrii participă Ministerul Învățămîntului, Ministerul Culturii, Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Sănătății, Departamentul Relații Interetnice, Academia de Științe a Moldovei, precum și organele publice locale.

Aceste organe au elaborat și au aprobat planuri de măsuri privind realizarea Direcțiilor principale de susținere a țiganilor din Republica Moldova.

În particular, Ministerul Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova la 12 aprilie 2001 a aprobat un plan de măsuri care prevede măsuri de antrenare a țiganilor în cîmpul muncii, reducerea șomajului dintre țigani, stimularea orientării profesionale a țiganilor, precum și măsuri de susținere socială a femeilor rome.

A fost efectuat un sondaj sociologic a țiganilor. Rezultatele sondajului au permis planificarea noilor direcții de activitate pentru susținerea țiganilor și vor fi luate în calcul în procesul elaborării programelor teritoriale a ocupării a populației în anii 2003-2005. O atenție deosebită se acordă țiganilor la adresarea în oficiile forței de muncă în scopul contribuției țiganilor la angajarea lor în câmpul muncii.

Sînt luate în considerare și interesele familiilor țigănești social-vulnerabile. Măsurile concrete de susținere socială sînt prevăzute în Hotărîrea Guvernului Nr.456 din 15 mai 1997 “Cu privire la măsurile suplimentare de protecție socială a familiilor cu copii”, Legea Nr.933-XIV din 14.04.2000 “Cu privire la protecția socială pentru unele categorii de populație”, precum și Concepția națională de protecție a copilului și a familiei, aprobată prin Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova Nr.51 din 23.01.2002.

Realizarea Hotărîrii Guvernului “Cu privire la unele măsuri de susținere a țiganilor Republicii Moldova” va permite de a îmbunătăți situația social-economică a țiganilor.

Art. 5 al Convenției-cadru

pct. 105 al Avizului

Legea Republicii Moldova “Cu privire la drepturile persoanelor aparținînd minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor” (Nr.382-XV din 19 iulie 2001) corespunde situației ce s-a creat în domeniul relațiilor interetnice în ultimile 12 ani.

Legea a consfințit prevederile de bază a legislației naționale existente a Republicii Moldova, precum și prevederile actelor internaționale ce țin de protecția minorităților naționale.

Adoptarea Legii cu privire la drepturile persoanelor aparținînd minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor a fost un pas important și progresist spre recunoașterea și garantarea drepturilor minorităților naționale, care sînt cetățeni cu drepturi depline ai Republicii Moldova indiferent de numărul și starea socială a lor.

În perioada din data ce a urmat după intrarea în vigoare a Legii (04.09.2001) a fost efectuată o activitate vastă pentru popularizarea Legii și studierea opiniei reprezentanților minorităților naționale privind perspectivele implementării ei.

Astfel, în octombrie – decembrie 2001 au avut loc un șir de întâlniri consultative cu reprezentanții asociațiilor obștești etnoculturale ale minorităților naționale – membrii al Consiliului coordonator de pe lîngă Departamentul Relații Interetnice, care au prezentat propuneri privind măsurile necesare pentru realizarea Legii. La ședințe au participat toți conducătorii organizațiilor obștești fără a lua în calcul numărul etnosului pe care îl prezintă.

Din componența Consiliului coordonator fac parte organizațiile obștești ale 19 minorități naționale, inclusiv cele puțin numeroase (a căror număr constituie mai puțin de 0,1 % pentru fiecare etnie): tătarii, armenii, azerii, uzbekii, ciuvașii, lituanienii, grecii, coreenii, italienii, udmurții, osetinii.

Călăuzindu-se de propunerile membrilor Consiliului coordonator au fost elaborate:

- programul Departamentului Relații Interetnice privind măsurile primordiale pentru realizarea Legii Republicii Moldova “Cu privire la drepturile persoanelor aparținînd minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor”;
- proiectul de Lege a Republicii Moldova “Privind modificarea și completarea unor acte legislative” în scopul aducerii unor acte normative în conformitate cu Legea cu privire la drepturile minorităților naționale.

Programul de activitate a Guvernului Republicii Moldova pentru anul 2002 prevede adoptarea Concepției politicii de stat în domeniul relațiilor interetnice. Proiectul Concepției este în procesul de elaborare.

O formă importantă a susținerii din partea statului a minorităților naționale din Republica Moldova este finanțarea programelor național-culturale ale asociațiilor obștești. În acest scop în anul 2001 Departamentul Relații Interetnice a alocat suma de 43.015 lei. Pentru realizarea unor

acțiuni culturale organizațiilor etnoculturale municipale anual sînt alocate 100.000 lei din bugetul Primăriei mun. Chișinău.

Departamentul Relații Interetnice al Republicii Moldova în calitate de organ responsabil de promovarea politicii de stat în domeniul relațiilor interetnice (conform art.25 al Legii Republicii Moldova “Cu privire la drepturile persoanelor aparținînd minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor” (Nr.382-XV din 19 iulie 2001), supraveghează respectarea acestei legi de către organele publice centrale și locale, monitorizează situația etno-lingvistică și socio-culturală din republică, precum, consultă reprezentanții minorităților naționale despre realizarea Legii.

Art. 6 al Conventiei-cadru

pct. 106 al Avizului

Decalajul între 2 grupuri de populație: majoritatea, care vorbește limba de stat, și populația vorbitoare de limba rusă, care include nu numai rușii dar și alte minorități ale căror limbi sînt mai puțin folosite, este determinat de numărul diferit a comunităților lingvistice menționate, de diferența funcțiilor sociale ale limbilor, precum și de faptul că limba moldovenească are statut de limba de stat a Republicii Moldova. În republica se discută problema privind predarea limbii ruse a statutului de limbă oficială a Republicii Moldova. Liberalizarea legislației lingvistice nu poate afecta funcționarea liberă a altor limbi, precum și dialogul intercultural.

pct. 107 al Avizului

Constatarea Comitetului consultativ privind divizarea mass-mediei moldovenești în mass-media de limba moldovenească și mass-media de limba rusă, mai ales în ceea ce privește problemele politicii naționale și lingvistice, sînt întemeiate, și constată influența forțelor politice ale țării asupra mass-mediilor.

Legislația în vigoare (Constituția, Codul penal, Codul contravențiilor administrative, Legea presei, Legea audiovizualului) interzice ațîțarea vrajbei naționale, însă nu permite autorităților Republicii Moldova să determine cursul politic al mass-mediilor, sau să îndemne mass-media să joace un rol pozitiv în atingerea concilierii interetnice.

Art. 8 al Conventiei-cadru

pct. 108 al Avizului

Cererea de a repartiza Problema distribuirii locului Comunității Tătare din Republica Moldova un teren pentru amplasarea unui cimitir musulman se examinează la Primăria mun. Chișinău cu participarea Departamentului Relații Interetnice al Republicii Moldova și a conducătorilor Comunității Tătare în scopul găsirii unei soluții adecvate.

Art. 9 al Conventiei-cadru

pct. 109 al Avizului

Suspendarea temporară a licențelor de emisie a unor mass-media electronice (conform art.13 alin.(3) al Legii audiovizualului), menționată de către Comitetului Consultativ a avut loc; după adoptarea de către Parlamentul Republicii Moldova la 29 septembrie 2000 a Legii Nr.1257-XIV, asemenea evenimente n-au mai avut loc.

pct. 110 al Avizului

Disproporția în folosirea limbilor minorităților naționale în mass-media este determinată de situația lingvistică existentă și de deosebiri dintre funcțiile sociale ale limbilor. Conform datelor recensământului (1989) limba ucraineană este limba maternă pentru 369.999 ucraineni, limba găgăuză – pentru 139.906 găgăuzi, limba bulgară – pentru 69.614 bulgari. Numărul persoanelor de alte naționalități care posedă aceste limbi în Republica Moldova este scăzut.

Conform datelor prezentate de Compania de Stat “Teleradio-Moldova”, alături de emisiuni în limba de stat (65% din timpul de antenă) în Republica Moldova timp de 16 ani sînt transmise emisiuni în limbile minorităților naționale. Actualmente (anul 2002) volumul de emise pe parcursul anului este următor: în limba ucraineană – 30 ore, limba găgăuză – 24 ore, bulgară – 22 ore, rusă – 12 ore, limba idiș – 6 ore, limba țigănească – 6 ore. În Moldova sînt retranslate emisiunile televizate și radio din Ucraina – Укр-1, 1+1, precum și emisiunile în limba ucraineană din Tiraspol și Odesa. În raioanele compact populate de găgăuzi și bulgari (Comrat, Taraclia, Ciadîr-Lunga, Tvardița) funcționează posturile TV și radio locale, care organizează emisiuni în limbile găgăuză și bulgară.

Obstacole legislative pentru editarea și difuzare ziarelor și revistelor în limbile minorităților naționale în Republica Moldova nu există. În Republica Moldova se editează din mijloacele organizațiilor obștești ale ucrainenilor ziarele “Український голос” și “Промінь”. În UTA Găgăuzia în limba găgăuză se editează 4 ziare (“Ana sozu”, “Gagauz sesi”, “Hal birlii”, “Acic goz”) și 2 reviste (“Sabaa yildizi”, “Gunescik”); 2 reviste (“Gagouz”, “Kirlangac”) sînt editate de găgăuzii din Chișinău. În limba bulgară se editează ziarul «Родно слово» și revista «Български горизонты». În mun. Bălți societatea poloneză «Польский дом» editează revista “Jutrzenka” în limbile poloneză și rusă.

Problema organizării mass-mediilor locale pentru țigani n-a fost abordată de către organizațiile obștești ale țiganilor.

Art. 10 al Convenției-cadru

pct. 111 al Avizului

Legislația Republicii Moldova privind funcționarea limbilor în marea măsură oglindește situația lingvistică în republica. Limba rusă este limba maternă nu numai pentru 557.146 etnici ruși ci și pentru 446.417 persoane aparținînd altor naționalități, inclusiv pentru 220.129 ucraineni, 120.368 moldoveni, 47.872 evrei, 16.002 bulgari, 11.365 găgăuzi, 10.924 belaruși. Pentru 1.962.112 cetățeni ai Republicii Moldova, inclusiv 1.488.865 moldoveni limba rusă este cea de a doua limba pe care o vorbesc curent. Limba moldovenească o posedă 169.893 persoane aparținînd minorităților naționale. Folosire limbii ruse în relațiile interetnice este o necesitate obiectivă și nu afectează funcționarea altor limbi.

Limbile minorităților naționale sînt susținute din partea statului. Legea cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova (art.18) prevede crearea în Moldova a condițiilor necesare pentru realizarea dreptului cetățenilor la educație și instruire în limba găgăuză, ucraineană, bulgară, ivrit, idiș, ș.a. În republica funcționează școli, clase, școli duminicale cu predare în limbile ucraineană, găgăuză, bulgară, poloneză, germană, armeană, greacă, azeră, lituaniană; sînt editate ziare și reviste în limbile găgăuză, ucraineană, bulgară, poloneză; televiziunea și radioul național transmit emisiuni în limbile ucraineană, bulgară, găgăuză, țigănească; limbile ucraineană, găgăuză și bulgară sînt folosite de mass-media electronice din raioanele compact populate de aceste minorități.

Dezvoltarea legislației privind funcționarea limbilor în conformitate cu Constituția Republicii Moldova, Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale, Carta Europeană a limbilor regionale sau minoritare va crea posibilități suplimentare pentru satisfacerea necesităților național-culturale ale tuturor persoanelor aparținînd minorităților naționale.

pct. 112 al Avizului

Conform Legii Nr.3465-XI din 01.09.1989 “Cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova”, în localitățile în care majoritatea o constituie populația aparținând minorităților naționale, limbile minorităților naționale (cu excepția limbii ruse) pot fi folosite pentru comunicarea cu organele publice. Reeșind din sensul legii menționate, sintagma “majoritatea populației” înseamnă că populația aparținând unei minorități naționale din localitatea oarecare constituie nu mai puțin de 50 %. Această prevedere legislativă nu contrazice art.10 din Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale. În prezent pragului de 50% (care este destul de înalt) stabilit pentru folosirea limbilor minorităților naționale (cu excepția limbii ruse) pentru comunicarea cu organele publice este optimal și această prevedere legislativă poate fi realizată efectiv în Republica Moldova.

Propunerea Comitetului Consultativ privind coborîrea pragului necesită o studiere suplimentară pentru găsirea unei soluții optime.

pct. 113 al Avizului

La 26 februarie 2001 a fost adoptată Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova cu privire la Programul național de îmbunătățire a studierii limbii de stat a Republicii Moldova de către adulți (2001-2005) (Nr.167 din 26.02.2001). Programul prevede acțiuni concrete îndreptate spre îmbunătățirea studierii limbii de stat de către adulți.

Conform art. 31 al Legea bugetului pe anul 2001 Nr.1392-XIV din 30.11.2000) pentru fondul de promovare a limbii de stat au fost prevăzute mijloace financiare în suma de 500,0 mii lei.

La 17 august 2001 a fost adoptată Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova Nr.857 din 17.08.2001 “Despre aprobarea Regulamentului privind modul de utilizare a mijloacelor din Fondul de promovare a limbii de stat”, care prevede modul de utilizare a mijloacelor din Fondul de promovare a limbii de stat, precum și componența personală a Consiliului de administrare a Fondului.

La 7 decembrie 2001 a fost adoptată Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova Nr. 1374 din 7.12.2001 “Cu privire la aprobarea Programului de acțiuni pentru promovarea limbii de stat, finanțat din mijloacele Fondului de promovare a limbii de stat pe anul 2001”.

Ca rezultat al realizării acestor acte normative au fost create Centrul Lingvistic Național și centrele lingvistice județene / municipale. La momentul actual sînt create 8 centre lingvistice, sînt organizate mai mult de 100 grupe de studiere a limbii de stat.

pct. 114 al Avizului

Conform art.9 al Legii Nr.514-XIII din 06.07.95 “Privind organizarea judecătorească”, procedura judiciară se desfășoară în limba moldovenească. Personele care nu posedă sau nu vorbesc limba moldovenească au dreptul de a lua cunoștința de toate actele și lucrările dosarului, de a vorbi în instanța prin interpret. Procedura judiciară se poate efectua și într-o limbă acceptabilă pentru majoritatea persoanelor care participă la proces.

În prezent procedura judiciară în multe cazuri se desfășoară în limba rusă, pe care o înțelege majoritatea persoanelor aparținând minorităților naționale.

Cazuri de abateri de la stipulările legislației privind folosirea altor limbi decît cea de stat în procedura judiciară au loc. Însă organele de resort întreprind toate măsurile întru respectarea prevederilor legislației.

pct. 115 al Avizului

Legislația Republicii Moldova privind funcționarea limbilor în marea măsură oglindește situația lingvistică în republica. Limba rusă este limba maternă nu numai pentru 557.146 etnici ruși

ci și pentru 446.417 persoane aparținând altor naționalități, inclusiv pentru 220.129 ucraineni, 120.368 moldoveni, 47.872 evrei, 16.002 bulgari, 11.365 găgăuzi, 10.924 bieloruși. Pentru 1.962.112 cetățeni ai Republicii Moldova, inclusiv 1.488.865 moldoveni limba rusă este cea de a doua limba pe care o vorbesc curent. Limba moldovenească o posedă 169.893 persoane aparținând minorităților naționale. Folosirea limbii ruse în relațiile interetnice este o necesitate obiectivă și nu afectează funcționarea altor limbi.

Limbile minorităților naționale sînt susținute din partea statului. Legea cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova (art.18) prevede crearea în Moldova a condițiilor necesare pentru realizarea dreptului cetățenilor la educație și instruire în limba găguză, ucraineană, bulgară, ivrit, idiș, ș.a. În republica funcționează școli, clase, școli duminicale cu predare în limbile ucraineană, găgăuză, bulgară, poloneză, germană, armeană, greacă, azeră, lituaniană; sînt editate ziare și reviste în limbile găgăuză, ucraineană, bulgară, poloneză; televiziunea și radioul națională transmit emisiuni în limbile ucraineană, bulgară, găgăuză, țigănească; limbile ucraineană, găgăuză și bulgară sînt folosite de mass-media electronice din raioane compact populate de aceste minorități.

Legea “Cu privire la drepturile persoanelor aparținînd minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor” prevede efectuarea de cercetări științifice în domeniul istoriei, limbii și culturii minorităților naționale, ocrotirea de către stat a monumentelor de istorie și cultură ale minorităților naționale, dreptul persoanelor aparținînd minorităților naționale de a fonda instituții preșcolare și instituții de învățămînt particulare de toate nivelurile, dreptul la libera folosire a limbii materne, atît în scris, cît și oral, să aibă acces la informații în această limbă, să difuzeze și să facă schimb de informații.

Art. 12 al Convenției-cadru

pct. 116 al Avizului

Legea învățămîntului din 21.07.95 garantează tuturor cetățenilor dreptul la învățătură indiferent de origine etnică în baza egalității, precum și dreptul de a alege limba de educare și instruire. În conformitate cu Legea învățămîntului în Republica Moldova se crează condiții pentru studierea limbii de stat de către toți cetățenii țării în scopul integrării lor în toate sferele vieții – economică, politică și culturală.

În același timp pentru persoanele aparținînd minorităților naționale se crează condițiile necesare pentru studierea limbii materne ca baza dezvoltării individuale a personalității și păstrării valorilor național-spirituale.

Acest lucru se referă într-o măsură deplină la populația de țigani și la reprezentanții minorităților naționale puțin numeroase.

Conform datelor Ministerului Învățămîntului al Republicii Moldova, numărul de instituții incluse în rețeaua instituțiilor de învățămînt preuniversitar constituie: 75,4 % – instituții în care instruirea se realizează în limba de stat, 18,4% – în limba rusă, 6,2 % sînt mixte (moldo-ruse).

În Republica Moldova sînt școli, gimnazii, licee, clase cu predarea în limbile ucraineană, bulgară, găgăuză, ivrit / idiș, poloneză.

În Planul de învățămînt pentru anii de studii 2002 / 2003 este inclusă o disciplină nouă – “Istoria, tradițiile și cultura poporului (rus, ucrainean, găgăuz, bulgar etc.)”.

Organizațiile obștești etnoculturale ale persoanelor aparținînd minorităților naționale puțin numeroase (germanii, polonezii, belarușii, armenii, azerii, lituanienii, grecii și alții) organizează școli duminicale pentru studierea limbii materne, culturii, tradițiilor și obiceiurilor.

Legea învățămîntului nu conține noțiunea “școală duminicală” însă, în preambulul ei este o definiție generală a sistemului de învățămînt din republica, care include instituții de învățămînt de

diferite tipuri și forme de proprietate, ceea ce permite să privim școala duminicală ca o instituție de instruire și învățămînt, funcționînd conform art.34 în cadrul învățămîntului suplimentar (extrașcolar).

Pentru Societatea Lituaniană din Republica Moldova, Societatea de Cultură Greacă “Elefteria” din Republica Moldova, Comunitatea Armeană din Republica Moldova, Centrul de Cultură Germană “Hoffnung” din Republica Moldova, Societatea Polonezilor din Republica Moldova, Liga Femeilor Poloneze din Republica Moldova, Comunitatea Azerilor din Republica Moldova “Araz” școala duminicală este o formă prioritară a lucrului cu copii și adolescenți.

Școlile duminicale sînt organizate pe baze obștești, însă activitatea lor este susținută de stat conform legii. Astfel, școlile duminicale armeană și azeră funcționează pe lîngă școlile medii nr.13 și nr.33 din mun.Chișinău, școala greacă – pe lîngă Facultatea de limbi moderne a Universității de Stat din Moldova, școlile duminicale lituaniană și poloneză au sediu în incinta Departamentului Relații Interetnice.

pct. 117 al Avizului

Constatarea Comitetului Consultativ că țișanii se confruntă cu probleme de educație este întemeiată. În același timp rezultatele sondajelor realizate în rîndurile țișanilor în anii 2001 și 2002 arată lipsa necesității de a deschide școli cu predare în limba țișănească; majoritatea țișanilor consideră oportună studierea facultativă a limbii țișănești.

În republică nu sînt cadre didactice care ar putea preda în limba țișănească, nu sînt elaborate manuale de limbă țișănească, precum și manuale școlare de diferite obiecte în limba țișănească.

În scopul îmbunătățirii situației social-economice și național-culturale a țișanilor, în special în domeniul învățămîntului, Guvernul Republicii Moldova la 16 februarie 2001 a adoptat Hotărîrea Nr.131 “Cu privire la unele măsuri de susținere a țișanilor din Republica Moldova.

Un șir de măsuri propuse de Ministerul Învățămîntului al Republicii Moldova în cadrul realizării acestei hotărîri presupune ridicarea participării școlare a copiilor de țișani, dezvoltarea unui sistem de completare a educației cultural-tehnologice de bază pentru unii reprezentanți ai țișanilor, sprijinirea reinvigorării unor profesii tradiționale în care populația de țișani excelează etc.

Art. 14 al Conventiei-cadru

pct. 118 al Avizului

Tensiunile legate de introducerea limbii ruse ca obiect de studiu în școala primară, apărute în ianuarie 2002, nu au motive culturale sau lingvistice. Ordinul ministrului învățămîntului privind studierea limbii ruse în școala națională a fost abrogat. În același timp e necesar de remarcat că conform Constituției Republicii Moldova (art.13 alin.(3) statul facilitează studierea limbilor de circulație internațională. Predarea în școli a unei limbi care nu este limba de stat a Republicii Moldova nu poate fi în detrimentul studierii limbii de stat și nu pune la îndoială obligația persoanelor aparținînd minorităților naționale de a studia și de a cunoaște limba de stat.

Art. 15 al Conventiei-cadru

pct. 119 al Avizului

Art.22 al Legii “Cu privire la drepturile persoanelor aparținînd minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor” obligă Guvernul, ministerele, departamentele, autoritățile administrației publice locale să consulte organizațiile persoanelor aparținînd minorităților naționale la elaborarea și promovarea politicii în domeniul culturii și învățămîntului atunci cînd aceasta atinge interesele minorităților naționale.

Unul dintre mecanismele de realizare a acestui articol al legii este activitatea Consiliului coordonator al organizațiilor etnoculturale. Statutul Consiliului coordonator ca organul obștesc consultativ pe lângă Departament este consfințit de art.25 alin.(3) al Legii cu privire la drepturile minorităților naționale. Din componența consiliului fac parte conducătorii asociațiilor obștești etnoculturale acreditate pe lângă Departament, precum și reprezentanții Departamentului Relații Interetnice.

În componența Consiliului coordonator (anul 2002) fac parte 67 organizații etnoculturale, înregistrate de Ministerul Justiției ca organizațiile cu statut republican, și acreditate pe lângă Departamentul Relații Interetnice. Din ele: 53 întrunesc reprezentanții unei minorități naționale. 19 minorități naționale își au reprezentanții în Consiliul coordonator: ucraineni (6), ruși (8), bulgari (3), evrei (1), belaruși (1), țigani (7), germani (2), polonezi (3), tătari (1), armeni (3), azeri (3), uzbeki (și reprezentanții ai alor etnii din Asia Centrală) (1), ciuvași (1), lituanieni (3), greci (2), coreeni (1), italieni (1), udmurți (1), osetini (1).

3 organizații întrunesc găgăuzi, care domiciliază în afară teritoriului UTA Găgăuzia, 2 – reprezentanții de origine afro-asiatică, 11 organizații sînt interetnice și contribuie la dezvoltarea culturii și sistemului de învățămînt a minorităților naționale, efectuează activități de apărare a drepturilor omului și de cercetări științifice.

Din componența consiliului fac parte reprezentanții organizațiilor indiferent de numărul etniei pe care îl prezintă. Tătarii, armenii, azerii, uzbekii, ciuvașii, lituanienii, grecii, coreienii, italienii, udmurții, osetinii sînt minorități naționale puțin numeroase, a căror număr (pentru fiecare etnie) nu depășește 0,1% a populației Moldovei.

Copreședinții Consiliului coordonator sînt: directorul general al Departamentului Relații Interetnice și unul dintre membrii ai Consiliul coordonator – conducător ai uneia dintre organizațiile etnoculturale.

Consiliul reprezintă interesele minorităților naționale, îndeplinește funcția de mediator dintre minoritățile naționale și organele de stat care iau hotărîri ce țin de interesele minorităților. Problemele discutate de consiliu nu se limitează numai la domeniul culturii și învățămîntului. La ședințele consiliului au fost discutate multe probleme importante și au fost adoptate recomandări corespunzătoare:

proiectul Legii Republicii Moldova “Cu privire la drepturile persoanelor aparținînd minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor” (1994, 1996, 1999);

problema anulării atestării privind cunoașterea limbii de stat (1994, 1995);

protecția limbilor minorităților din Moldova în contextul Cartei Europiene a limbilor regionale sau minoritare (1997, 1999);

problema acordării raionului Taraclia, compact populat de bulgari, statutului de unitate administrativ-teritorială aparte (în prezent județul Taraclia) în cadrul efectuării reformei administrativ-teritoriale (1999);

problema învățămîntului în limbile materne ale minorităților naționale (1999);

problema emisiunilor TV și radio în limbile minorităților naționale (2000);

activitatea școlilor duminicale ca instituții obștești de instruire și educare (2001);

propuneri la programul de realizare a Legii “Cu privire la drepturile persoanelor aparținînd minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor” (2001, 2002).

Asemenea structuri consultative funcționează și pe lângă autoritățile publice județene și municipale care colaborează permanent cu organizațiile obștești ale minorităților naționale cu statut local. Exemplu – Comisia pentru coordonarea activității societăților etnoculturale cu statut local din mun. Chișinău. Din componența comisiei fac parte conducători ai 15 organizații obștești municipale ale minorităților naționale. Asemenea consiliu funcționează și în mun. Bălți.

Diapazonul problemelor și temelor discutate cu reprezentanții minorităților naționale nu ține numai de domeniile învățămîntului și culturii și se extinde în cursul întîlnirilor cu Președintele Republicii Moldova care au devenit tradiționale.

Ultima întîlnire a avut loc la 25 martie 2002. La întîlnire au participat conducătorii a 55 asociații obștești. În procesul dialogului reprezentanților minorităților naționale cu Președintele

Vladimir Voronin au fost abordate multe probleme ale dezvoltării social-economice și politice ale statului moldovenesc polietic. Drept rezultat al întâlnirii a fost concluzia că un mijloc de bază a dialogului constructiv între autorități și minoritățile naționale trebuie să devină căutarea mijloacelor de antrenare la luarea deciziilor politice a tuturor cetățenilor republicii indiferent de apartenența națională și lingvistică.

Recomandărilor Comitetului Consultativ corespunde și practica de consultare directă a fiecărui reprezentant al unei minorități naționale. Au avut loc întâlniri consultative a conducerii Departamentului Relații Interetnice cu reprezentanții asociațiilor obștești ale ucrainenilor, rușilor, bulgarilor, belarușilor, lituanienilor, azerilor, tătarilor și altora. La Ministerul Afacerilor Interne, cu participarea organizațiilor obștești ale azerilor și țiganilor au fost discutate probleme atitudinii tolerante către cetățenii de aceste naționalități din partea organelor de ocrotire a normelor de drept (2000).

Legea “Cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor” întărește statutul asociațiilor obștești ale minorităților naționale. În particular, legea permite planificarea perspectivelor de colaborare nu numai Departamentului Relații Interetnice, ca organ de ramură al administrației publice centrale, ci și altor organe publice centrale și locale cu sectorul non-guvernamental în soluționarea unor probleme de importanță generală a relațiilor interetnice din Republica Moldova.

pct. 120 al Avizului

Constatarea Comitetului Consultativ privind existența anumitor dificultăți cât privește participarea persoanelor aparținând minorităților naționale în afacerile publice este justificată. Întrucât, conform Legii “Cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova” (art.7) drept condiție a accesului la serviciul public este cunoașterea limbilor moldovenească și rusă, în structura personalului organelor publice centrale și locale (în aparatul ministerilor și departamentelor, prefecturilor și consiliilor) numărul persoanelor aparținând minorităților naționale constituie 17,5 %, dintre judecători – 7,6 %, procurori – 19,4 %, ce nu corespunde numărului minorităților naționale în populația Moldovei.

Constituția Republicii Moldova și Codul electoral prevăd dreptul cetățenilor de a alege și de a fi ales indiferent de apartenența etnică și cunoașterea limbii de stat. Excepție constituie candidații la funcția de Președinte al Republicii Moldova și Bașcanul Găgăuziei. În primul caz se cere posedarea limbii moldovenești, în cel de-al doilea – a limbii găgăuze.

Persoanele aparținând minorităților naționale participă activ la viața politică a țării, precum și în procesul luării deciziilor. În prezent din 101 deputați ai Parlamentului Republicii Moldova 58 sînt moldoveni, 14 – ucraineni, 12 – ruși, 8 – români, 6 – găgăuzi, 2 – bulgari, 1 – gruzin. Dintre 16 miniștri – 1 rus și 1 găgăuz.

O atenție deosebită se acordă inițiativelor organizațiilor obștești ale țiganilor. În prezent funcționează 7 organizații republicane ale țiganilor: Societatea Social-Culturală “Romii Moldovei” (1990), Asociația Obștească “Juvlia Romani” din Moldova (1997), Asociația Etno-Socio-Cultural-Educativă “Bahtalo Rom” din Republica Moldova (1999), Asociația “Terminatango-Rroma” (tineretul țigănesc) (1997), Asociația Științifico-Culturală “Elita Romani” din Republica Moldova (2001), precum și Mișcarea Socială a Romilor din Moldova, Uniunea Tinerilor Romi din Republica Moldova, fondate în 2002.

Pe teritoriul Republicii Moldova funcționează asociații obștești ale țiganilor cu statut local: în jud. Soroca – 2, jud. Bălți – 1, mun. Chișinău – 1, mun. Comrat – 1, or. Ciadîr-Lunga – 1.

pct. 121 al Avizului

La 23 decembrie 1994 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea Nr.344-XIII “Privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz Yeri). În prezent autonomia găgăuză UTA Găgăuzia (Gagauz Yeri) nu este definitivată juridic și practic. Parlamentul și Guvernul Republicii

Moldova caută soluții necesare ce țin de formarea autonomiei găgăuze: modificarea și completarea Constituției, soluționarea problemelor legate cu proprietatea etc.

Art. 16 al Convenției-cadru

pct. 122 al Avizului

La 27 decembrie 2001 a fost adoptată Legea Nr.764-XV “Privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova).

Conform art.1 al Legii Nr.1078-XV din 25 mai 2002 “Cu privire la modul de aplicare a Legii Nr.764-XV din 27 decembrie 2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova și a Legii Nr.781-XV din 28 decembrie 2001 pentru modificarea și completarea Legii Nr.186-XIV din 6 noiembrie 1998 privind administrația publică locală”, Legea Nr.764-XV din 27 decembrie 2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova se pune în aplicare de la data fixării alegerilor locale, dar nu mai târziu de 23 martie 2003. Conform art.2 al Legii Nr.1078-XV din 25 mai 2002, în perioada de la 29 ianuarie 2002 și pînă la data fixării alegerilor locale se vor aplica prevederile Legii 191-XIV din 12 noiembrie 1998 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova.

La realizarea reformei administrativ-teritoriale sînt luate în considerare și interesele minorităților naționale. Legea privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova (2001) prevede existența raionului Taraclia, în care majoritatea populației sînt bulgari.

În afară de aceasta conform noii Legi privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, unitatea administrativ-teritorială de sine stătătoare (satul, comuna) se formează dacă are o populație de cel puțin 1.500 locuitori.

În conformitate cu legea precedentă acest număr era de 2.500 locuitori. Stabilirea acestui număr a adus la faptul că un șir de localități, în care majoritatea o constituie populația aparținînd unei minorități naționale, au fost unite într-o unitate administrativ-teritorială comună cu alte localități majoritatea cărora constituie reprezentanții etniei majoritare. În rezultat grupurile de minorități naționale au devenit o minoritate în aceste unități, ceea ce nu le permite să se bucure de unele drepturi prevăzute de legislația în vigoare, în particular să-și folosească limba în relații cu autoritățile publice locale.

Coborîrea numărului de populație ca condiție a creării unității administrativ-teritoriale de sine stătătoare (sat, comună) va permite de a forma unități administrativ-teritoriale de sine stătătoare (sate, comune) în care persoanele aparținînd minorităților naționale vor constitui majoritatea, ceea ce le va asigura dreptul de a participa mai activ în viața social-politică la nivel local, de a se bucura de mai multe drepturi național-culturale, prevăzute de legislația în vigoare.